

BERÉNYI MIHÁLY

Kedves Péter!

Végre! – megjött a LAP. Megakadtam azon, hogy a „gyomlálás” írásom címében egy szó lett a „nemcsak”. A kéziratban kettő volt, de most zavarban vagyok, mert ki így, ki úgy írta. Én még azt tanultam (régén), hogy ez a szó a „nemcsak ... hanem”-szerkezetben egybe írandó, különben két szó, akkor is, ha feltételezi a szöveg a „hanem”-et. Változott a szabály? Balázs Géza is ragaszkodik az „adás-vétel” kötőjeles írásához, holott az én könyveimben (elavultak?) csak „adásvétel” van. Nagyon örülök a Hogyan írjuk c. munkádnak! Kötelező olvasmánnyá tenném minden olyan orvosnak, aki írni merészel.

Baráti üdvözléssel:
Berényi Mihály

Kedves Zsombor!

Bősze Péter azt írta, hogy veled jókat lehet vitatkozni. Ennek reményében válaszoltam neked a MONY-ban megjelent cikkem címébe bekerült „nemcsak”-ról, Balázs Géza „adás-vételéről”, néhány mondatot küldtem nyelvünk fejlődéséről alkotott véleményemről. A vita elmaradt. Bizonyára nem kaptad meg a leveletemet, ezért vázlatosan megismétlem. Szerintem a magányos „nem csak” szinte mindig feltételezi a „hanem”-et, mégse írom egybe, kivéve a „nemcsak ... hanem”-ben. Az „adás-vétel” nem a nyelvi fejlődés eredménye, inkább „atavizmus”: régen így írták, ma már egy szó, még az Értelmező Szótárban is. Vedd fel a kesztyűt!

Baráti üdvözléssel:
Berényi Mihály

Kedves Berényi Mihály, kedves Péter!

Rögvest avval kezdeném, hogy csakugyan egy „vitathozós” alkot vagyok, ám e leveled tényleg nem kaptam volt meg: de jobb később válaszolni, mint soha (ebben Bősze Péter főszerkesztő úr volt segítségemre, neki köszönhetem, hogy a fölvetés eljutott hozzám).

És most a lényegi kérdésekre térnék.

Tehát valóban: a „nemcsak ... hanem” szerkezetben mindig egybe írandó az a „nemcsak”, azonban a nyelvhasználati szokások úgy alakultak, hogy ma már (és ez nagyon pontosan megfogalmazott, tehát idézem is az emilből) teljes joggal használható egybe akkor is, „ha feltételezi a szöveg a »hanem«-et”, ám az konkrétan ki sem írja, tehát „csak” feltételezi a szöveg azt a „hanem”-et. A szabály persze nem változott, amúgy is sokkal inkább az ilyen esetekben mérlegelésre sarkall, azaz az egyén nyelvérzékén múlik, hogy ki melyik változatot használja: magam a „nemcsak” formát

éreztem helyesnek, s ez is jó megoldás, a tanulmány írója pedig inkább a „nem csak” formát használta volna szívesebben, az ő nyelvérzéke ezt érezte helyesebbnek: természetesen ez is tökéletes megoldás!!!

Az adásvétel régebben valóban kötőjellel íratott, afféle „párhuzamos tartalmú ikerszó”-ként, ám a nyelvfejlődés eredményeként mára a kötőjel kiesett a nagyon gyakran használt „adásvétel” szóból: az elemek összenőttek. Engem is zavar kissé, hisz sok hasonló szópárnál eszünkbe se jutna kötőjel nélkül dolgozni, de hát a nyelvnek megvannak a saját törvényei, a saját változásai. Tudomásom szerint maga a szótárzott alak is ez: adásvétel (Magyar helyesírási szótár, 1999), meg „adásvételi” szerződés... Ugyanakkor meg ugyanítt: „adás-vevés” is szerepel – és még egy csemege a szótárból: „adás-vétel kapcsoló”, amely egy teljesen más, technikai eszközt jelent, ám akkor is hibás a szótárzott alak, mert helyesen ez viszont így nézne ki:

„adás-vétel-kapcsoló”...

Javasolom, hogy a fölvetett kérdések szerepeljenek a MONY-ban is, mert szerintem igen érdekesek és tanulságosak!

Tiszteletteljes üdvözléssel:
Grétsy Zsombor

Kedves Zsombor!

Ez a beszéd! Nem vagyok nyelvész, csak beszélem az édes anyanyelvünket. Köszönöm a „nemcsak”-ra adott válaszod. Én most is „nem csak” formában írom. Szerintem szinte mindig feltételezi a „nem csak” és a „nemcsak” is a „hanem”-et, ezért az egy szóba írást nem érzem indokoltnak. Én sokkal konzervatívabb vagyok. Ha a sok tudatlan ma „deazonban”-t mond, én halálomig kitartok a „de” és az „azonban” mellett. Nekem az „idegen test” is két szó, pedig számtalan orvos egynek véli. Én nem ezt tartom a nyelv „fejlődésének”.

Visszatérve a „nemcsak”-ra, megkérdeztem a lektor@vnet.hu címen elérhető nyelvtudós tanácsadót, és ő teljes mértékig nekem adott igazat. (Lásd: *Kiegészítés. A szerk.*) Unokám dolgozatában a tanár is hibának tartaná a cikkem címében a „nemcsak”-ot. Az „adásvétel” kérdésben viszont mi ketten egy véleményen vagyunk Balázs Gézával szemben: ő ragaszkodik az „adás-vétel”-hez. A 2003-ban kiadott értelmező szótár sem szereti itt a kötőjelet. Az „adás-vétel” kapcsoló típusú kifejezés szerintem „adás- és vételkapcsoló” volt; az adás és vétel közti nagy-kötőjel itt feltétlenül indokolt. Írásomban kifogásoltam a hivatalnoki „kutatás-fejlesztés”-t. Maradhatott volna „kutatás és fejlesztés”, mert a két szó jelentése eltér. Ma nemcsak(!) szóban hallom a „kutatásfejlesztés”-t, hanem írásban is egy szó lett. Ma nem kutatásra adják a pénzt, hanem kutatásfejlesztésre. Hülyeséget beszélünk, nem a nyelvünk fejlődött!

Barátsággal:
Berényi Mihály

Ez elmefuttatás után:

ne mondja tehát a magyar doktor, hogy „a mentős elmondása szerint”,

– mert helyesen: a mentő elmondása szerint.

Ne mondja a magyar doktor, hogy „a mentősök beszállították”,

– mert helyesen: a mentők beszállították.

Vannak ugyan igéből képzett úgynevezett származék mellékevek, -ós -ős-ök, amelyek egyenlőek az -ó -ő (mint deverbális névszóképző) plus -s (birtokosító képző), amelyekre példákat mondok: ragadós (csiríz), csípős (paprika), szopós (malac), harapós (kutya), stb.

De ezek más lapra tartoznak.

AMICE ! Tiszteld a mentőt !

NE ZEKÁJJ, NE ZEKÁJJ, NE ZEKÁJJ!

Igen, kedves kollégám, ha „rezekálsz” – akkor engem mérhetetlenül „zekálsz”.

Ugyanis van egy latin ige:

– *seco*, -are, -avi, -atum = vágni, metszeni, szelni.

S van egy főnév is:

– *sectio*, -onis, f. = vágás, elvágás; feldarabolás; boncolás; kiherélés.

S van egy továbbképzett ige is:

– *resecō*, -are, -avi, -atum = levágni, lemetszeni; eltávolítani, elvenni.

Ennyit előljáróban.

Nos, ha két lektoron és a szerkesztőségen „átment” társasági folyóiratunk XXXVII. évfolyama 5. számának

Funkcionális rezekció posttraumás könyökizületi ankylosis kezelésére című cikkekcskéje, akkor, kedves olvasó, ne engem zekálj. Hanem a fent említetteket. No, és a decens (és doctus?) szerzőket annál inkább.

Már itt a cím is. Mert ha funkcionális, akkor miért nem ankilózis?! E kettőt egyébként fülsértő hallani – még inkább szemet szűrő olvasni.

Aztán az esetismertetésben ilyenek:

– funkciókárosodását okozó mozgásbeszűkülése;

– sorozat bordatörés;

– distorsió;

– tripceps-lebenyes;

– olecrant-képező stb.

Majd habnak a tortán:

rezekció hétszer

rezekció hétszer!

Ezek után természetes, hogy a cikk olvasása nekem *szekatúrát*, azaz bosszantást, gyötrést, kínzást okozott (vesd össze: Belästigung oder Neckereinag or tease).

Kérem ezek után a T. Szerkesztőségeket, s mindazokat akiket illet, hogy egyaránt ügyeljenek mind a drága magyar nyelvre, s a klasszika-filológiára.

A t. szerzők pedig a legközelebbi tudományos tanácskozáson ne a C zekcióba tartsanak a B zekció helyett, ha pedig sporteseményt néznek a Budapest Sportsarnokban, ne a Z zekcióba üljenek.

Mert a nemes rómaiak minden tökéletességük ellenére igen pöszén beszéltek. Z hangjuk nem is volt. A görögöknek pedig megvolt az ő dzéta hangjuk.

Ergo: írva = *sectio*; ejtve = *szekció*

írva = *resectio*; ejtve = *reszekció*

És az olvasók megrökönyödésére:

írva = *tensio*; ejtve = *tenszió*

írva = *pulsus*; ejtve = *pulsusz*

írva = *visus*; ejtve = *vízusz*

Mert aki Erdélyben tanulta a latin nyelvet, a mai napig így ejti.

Ajánlott irodalom

1. Alexy Emil: Orvos-természettudományi szótár, Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapest. É.n.
2. Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára. Második kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974.
3. Barts József: Orvos-gyógyszerészeti műszótár. Kiadja a M. Orvosok és Természetvizsgálók Vándor gyűlésének Állandó Központi Választmány, Budapest, 1884.
4. Banó István, Nagy Ferenc, Waczulik Margit: Latin nyelvkönyv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. Ötödik kiadás.
5. Fábrián Pál, Magasi Péter: Orvosi helyesírási szótár Akadémiai Kiadó, Budapest. 1992.
6. Finály Henrik: A latin nyelv szótára a kútfőkből. Franklin Társulat, Budapest. 1884.
7. Maywald-Vayer: Görög nyelvtan. Kilencedik, teljesen átdolgozott kiadás. Átdolgozta: vitéz Mészáros Ede. Kókai Lajos kiadása, Budapest. 1939.
8. Pirchala Imre (szerk.): Latin nyelvtan (Alaktan és mondattan). Átdolgozták: vitéz Esztergom Ferenc és Nagy Pál, Huszonnegyedik, javított kiadás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat kiadása, Budapest. 1932.
9. Póra Ferenc: A magyar rokon értelmű szók és szólások kézikönyve, Franklin-Társulat, Budapest. 1907.
10. Tizsamarti Antal: Orvosi nyelvünk helyes magyarsága Eggenberger-féle Könyvkereskedés, Rényi Károly kiadása, Budapest. 1943.

VARGA CSABA

**Hozzászólás
(MONY 2005, 1:2. oldal, Berényi Mihály)**

T. Szerkesztő Úr! Kedves Zsombor!

Glükóz–glucose ügyében nem kell retirálnod! Véleményem szerint – miután **itt kémiai nevekről** van szó – **egyedül a magyar kémiai nevezéktan** és a magyar nyelvű kémiai irodalom az irányadó. Ezen belül a szénhidrátkémia a maga sajátos („féltriviális”) nevezéktanát alkalmazza. Eszerint pedig a Te korábbi okfejtésed a helyes. Tehát van egyszer a glükóz (szőlőcukor, dextróz [D]), ezt használja sokszor az orvosi irodalom helytelenül glukózként. Ez azért helytelen, mert ugyan az idegen szavak átírásának elve szerint az „u” betűt mindig a magyar „ü” hanggal és betűvel adjuk vissza, van egyetlen kivétel. A glükózban és származékaiban

az „u” egyszerűen „ü”-re változik. Berényi kolléga tehát egy helytelen szokást követ akkor, amikor az angol glucose-t magyarul glukózként használja. De mi a helyzet a többi cukorszármazékkal? A helyzet itt sem bonyolult, hiszen itt meg a „gliko-” előtag használatos: aglikon–glikon, glikoproteinek, glikopeptidok és peptidoglikánok. A kolléga az idézett angol szöveget rosszul értelmezi. A fentiek alapján tehát ami az angolban „gly-”, az a magyarban „gli-” és ami „glu-” az bizony a mi esetünkben „glü-”.

Egyszerű, mint Kolumbusz/Colombo/Colón/Columbus tojása.

Felhasznált irodalom

Kovács L: A szénhidrátkémiai nomenklatura problémái. Magy. Kém. Foly. 103:178–183 (1997)

Üdvözlettel:
Varga Csaba